

YAPIM İŞLERİ İŞ ARTIŞ SÜRECİ

1-Giriő

İhale mevzuatımızda iş artış sürecine ilişkin 3 temel düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin üzerinde kısaca durmak gerekirse;

4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu'nun "Sözleşme Kapsamında Yaptırılabilir İlave İşler, İş Eksiliői Ve İşin Tasfiyesi" başlıklı 24'üncü maddesinde:

Mal ve hizmet alımlarıyla yapım sözleşmelerinde, öngörülemeyen durumlar nedeniyle bir iş artışının zorunlu olması halinde, artışa konu olan iş;

1. *a) Sözleşmeye esas proje içinde kalması,*

1. *b) İdareyi külfete sokmaksızın asıl işten ayrılmasının teknik veya ekonomik olarak mümkün olmaması,*

şartlarıyla, anahtar teslimi götürü bedel ihale edilen yapım işlerinde sözleşme bedelinin % 10'una, birim fiyat teklif almak suretiyle ihale edilen mal ve hizmet alımlarıyla yapım işleri sözleşmelerinde ise % 20'sine kadar oran dahilinde, süre hariç sözleşme ve ihale dokümanındaki hükümler çerçevesinde aynı yükleniciye yaptırılabilir." denilmek suretiyle iş artışı yapabilmenin şartları belirlenmiş,[1](#)

Yapım İşleri Genel Şartnamesi'nin "Proje Uygulanması "başlıklı 12 maddesinin 4'üncü bendinde :

"İdare, sözleşme konusu işlerle ilgili proje v.b. teknik belgelerde, değişiklik yapılmaksızın işin tamamlanmasının fiilen imkansız olduğu hallerde, işin sözleşmede belirtilen niteliğine uygun bir şekilde tamamlanmasını sağlayacak şekilde gerekli değişiklikleri yapmaya yetkilidir. Yüklenici, işlerin devamı sırasında gerekli görülecek bu değişikliklere uygun olarak işe devam etmek zorundadır. Proje değişiklikleri, ilk projeye göre hazırlanmış malzemenin terk edilmesini veya değiştirilmesini veya başka yerde kullanılmasını gerektirirse, bu yüzden doğacak fazla işçilik ve giderleri idare yükleniciye öder. Proje değişiklikleri işin süresini etkileyecek nitelikte ise yüklenicinin bu husustaki süre talebi de idare tarafından dikkate alınır." denilmek suretiyle idarenin projeler üzerinde gerekli değişiklikleri yapabileceğine değinilmiş,

Yine aynı şartnamenin "Sözleşmede bulunmayan işlerin fiyatının tespiti" başlıklı 22'inci maddesinde :

"(1) 12 üncü maddenin 4 üncü fıkrasında belirtilen proje değişikliği şartlarının gerçekleştiği hallerde, işin yürütülmesi aşamasında idarenin gerekli görerek yapılmasını istediği ve ihale dokümanında ve/veya teklif kapsamında fiyatı verilmemiş yeni iş kalemlerinin ve/veya iş gruplarının bedelleri ile 21 inci maddeye göre sözleşme kapsamında yaptırılacak ilave işlerin bedelleri, ikinci fıkrada belirtilen usuller çerçevesinde yüklenici ile birlikte tespit edilen yeni birim fiyatlar üzerinden yükleniciye ödenir.

.....

(4)Yeni fiyat yüklenici ile birlikte yukarıda belirtilen usullerden biri ile tespit edilerek düzenlenen tutanak idarenin onayına sunulur ve otuz gün zarfında idarece onaylanarak geçerli olur. Yeni fiyat tespitinde yüklenici ile uyuşulamaz ise, taraflarca anlaşmazlık tutanağı düzenlenir ve anlaşmazlık idare tarafından on gün içerisinde Bayındırlık Kuruluna intikal ettirilir. Bayındırlık Kurulu tarafından tespit edilen fiyatın iki tarafça kabulü zorunludur. Yüklenici, fiyat uyuşmazlığı hakkındaki Bayındırlık Kurulunun kararını beklemeden idare tarafından tespit edilmiş fiyat üzerinden işe devam etmek zorundadır." denilmek suretiyle de, proje değişikliği şartları gerçekleştiği durumlarda yeni birim fiyat yapılmak suretiyle ödeme yapılacağı belirtilmiştir.

İş bu maddelerden hareketle, iş artış sürecinde izlenecek işlemleri;

- ilave işlerin belirlenmesi,
- onay alınması,
- metrajların çıkartılması,
- yeni birim fiyatların oluşturulması,
- mukayeseli maliyetin çıkartılması,
- iş artış bedelinin hak edişe dahil edilmesi, olarak sıralayabiliriz.

2-İlave İşlerin Belirlenmesi

İş artışlarında idarelerce yapılacak öncelikli işlem, Kanunun 24'üncü maddesi yer alan hükümler çerçevesinde, iş artışı yapılacak kalemleri gerekçeli bir rapora dayanarak belirlemektir.

Burada dikkat gerektiren konu yapılacak ilave işlerin iş artışı kapsamında olup olmadığıdır. Uygulamada genellikle iş artışı sadece sözleşme bedelin aşılması olarak değerlendirilmekte ve iş artışları da bu sınır gözetilerek gerçekleştirilmektedir. Ancak, İş artışı yapabilmek için, öngörülmeleyen bir durum olması, artışa konu olan işin zorunluluk arz etmesi, esas proje içinde kalınması, yapılacak imalatın asıl işten ayrılmasının teknik ve ekonomik olarak mümkün olması ve ilave ödenecek bedelin sözleşme bedelinin anahtar teslim işlerde %10, birim fiyatlı işlerde %20'sini(Bakanlar Kurulu Kararıyla % 40'ına kadar) aşmaması, şartlarının tümünün gerçekleşmesi gerekmektedir. İdareler de yapacakları ilave işlerin söz konusu edilen şartların tümünü taşıyıp taşımadığını kontrol ettikten sonra iş artışına karar vermelerinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

3- İŞ ARTIŞ ONAYI

Mahalli İdareler Harcama Belgeleri Yönetmeliği'nin "Kamu ihale mevzuatına göre yapılan alımlarda aranacak diğer belgeler" başlıklı 50'inci maddesinin (ç) bendinde, sözleşmede öngörülmeleyen iş artışının zorunlu hale gelmesi ve bu artışın yüklenicisine yaptırılması halinde, buna ilişkin onay belgesi ve ek kesin teminata ilişkin belgenin hak ediliş dosyasına eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu madde gereğince ilave işler ihale bedelini veya ihaleye esas projeleri

değiştirdiği takdirde, bu işler için yetkili mercilerden onay alınması ve alınan onayın hak edişe eklenmesi gerekmektedir. Zira, ilgili durumlarda, yüklenici ile imzalanan sözleşmede değişikliğe gidilmekte ve bu nedenle de idarenin onayına ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer taraftan, anılan durumda onay alınacak yetkili merci, ihalenin her aşamasından sorumlu ihale yetkilisidir^{2,3,4}

3.1 Onay alınması gereken durumlar

Uygulama projesine⁵ dayalı ihale edilen anahtar teslim işlerde yapılacak her iş artışı ihaleye esas projelerde değişikliğe yol açacaktır. Bu nedenle, **anahtar teslim işlerde ihale aşamasında bulunsun veya bulunmasın her ilave iş için onay alınması gerektiği düşünölmektedir.**

Baraj, karayolu gibi sözleşme öncesi süreçte yapının her türlü ayrıntısının belirlenemediği işlerde, birim fiyat sözleşme yapılmaktadır. Ön veya kesin⁶ proje üzerinden ihale edilen birim fiyatlı işlerde, uygulama projeleri işin devamı sırasında hazırlanmakta, Ön/kesin projeden uygulama projesine geçiş aşamasında ise bazı iş kalemlerinde artış bazılarında ise azalma ortaya ıkabilmektedir⁷. Söz konusu durumda, müstakil bir onaya gerek kalmaksızın ilave işler aynı yükleniciye yaptırılabilir. Ancak, **birim fiyat teklif mektubunda bulunmayan bir iş kaleminin yapılması halinde veya birim fiyat teklif mektubunda yer alan imalat kalemlerindeki artış sözleşme bedelinin aşılmasına neden oluyor ise onay alınmasının gerekli olduğu düşünölmektedir.**

3.2 İş Artış Onayının İçeriği

Gerek birim fiyat gerekse anahtar teslim işlerde alınacak olurda, ilave yapılması düşünülen işler, bunların ihale bedeline etkisi gibi hususlara yer verilmeli, ayrıca ilave işlerin nedenine ilişkin gerekçeli rapor sunulmalıdır. **Artış onayı, bedel hesaplanmadan, iş artışının %10/20/40'lık sınırlar dahilinde yapılmasına ilişkin izin şeklinde verilebileceği gibi, mukayeseli maliyet hesabı yapıldıktan sonra bir diğer ifade ile iş artış bedeli tam olarak belirlendikten sonra da verilebilir.**

3.3 İş Artış Onayı Hangi Aşamada Alınmalı

İş artış süreci içerisinde, artış yapılması öngörülen işler ile gerçekleşen işler arasında ciddi farklar oluşabilmekte veya yüklenici ile fiyat konusunda anlaşmazlığa düşülebilmektedir. Bu gibi durumlarda da iş artış bedelinin Kanun'da öngörülen sınırları aşma riski ile karşı karşıya kalınabilir. Bu hususa ek olarak, ihale yetkilisi iş artış onayı vermeme yönünde iradesini her zaman ortaya koyabilir. Bahse konu hususlar değerlendirildiğinde, **ilave işler başlamadan önce mukayeseli maliyetin hesaplamasının ve iş artış onayının alınmasının esas olduğu düşünülmektedir.**

Diğer taraftan, işin aciliyeti gereğince gerekli prosedür tamamlanamadığı veya yüklenici ile fiyat konusunda anlaşmazlığa düşüldüğü durumlarda⁸, onay alınmaksızın ilave işler yaptırılabilir. Ancak, istisnai hallerde bu yola başvurulmalı, asıl olanın ilave işlere başlamadan sürecin tamamlanması gereği olduğu unutulmamalıdır.

4- Metrajların hazırlanması

Yığış'nin 23'üncü maddesi gereğince, hem birim fiyat hem de anahtar teslim işlerde iş artış bedeli, ilave işlerin birim fiyatı ile metrajlarının çarpımı sonucu belirlenmektedir. Bu nedenle ilave işlerin miktarlarının hesaplanıp, metraj cetvellerinde gösterilmesi gerekmektedir.

4.1 Metrajların kontrolü

Birim fiyatlı işlerde, iş kalemi bazında imalatlar tamamlandıkça ödeme yapılmaktadır. Bir diğer anlatımla ödeme öncesi metrajlar yerinde yapılan ölçüm sonucu belirlenmektedir⁹. İlave işler içinde aynı süreç izlenmektedir. Dolayısıyla, birim fiyatlı işlerde iş artışlarına ilişkin metrajlar hatalı hazırlansa bile ödeme aşamasında fiili metrajlar göz önünde bulundurulmakta ve hata varsa giderilebilmektedir.

Ancak, anahtar teslim işlerde ise ödeme porsantaj¹⁰ oranları üzerinden yapılmaktadır. İlave işlerde de metrajlarla fiyatların çarpımı sonucu belirlenen bedel porsantaj oranına çevrilmekte, buna müteakip tamamlanan işlerin bedeli de porsantaj oranı üzerinden hakedişlere dâhil edilmektedir. Dolayısıyla, metrajların hatalı hazırlanması porsantaj oranının yüksek hesaplanmasına, bu durum da fazla ödemeye neden olabilecektir. Bu nedenle, **anahtar teslim işlerde, ilave işlere ait ödemeler yapılmadan önce, fiilen yapılan imalatlara ilişkin metrajların kontrol edilmesi ve hatalı metraj hesaplaması var ise düzeltilmesinin yerinde olacağı değerlendirilmektedir.**^[11]

5-Yeni birim fiyatların oluşturulması

Yeni birim fiyat yapımına ilişkin hukuki düzenleme Yapım İşleri Genel Şartnamesi'nin Sözleşmede Bulunmayan İşlerin Fiyatının Tespiti" başlıklı 22 'inci maddesinde vücut bulmuştur. Söz konusu düzenlemede aynen:

"1) 12 üncü maddenin 4 üncü fıkrasında belirtilen proje değişikliği şartlarının gerçekleştiği hallerde, işin yürütülmesi aşamasında idarenin gerekli görerek yapılmasını istediği ve ihale dokümanında ve/veya teklif kapsamında fiyatı verilmemiş yeni iş kalemlerinin ve/veya iş gruplarının bedelleri ile 21 inci maddeye göre sözleşme kapsamında yaptırılacak ilave işlerin bedelleri, ikinci fıkrada belirtilen usuller çerçevesinde yüklenici ile birlikte tespit edilen yeni birim fiyatlar üzerinden yükleniciye ödenir.

.....

Yeni fiyat yüklenici ile birlikte yukarıda belirtilen usullerden biri ile tespit edilerek düzenlenen tutanak idarenin onayına sunulur ve otuz gün zarfında idarece onaylanarak geçerli olur. Yeni fiyat tespitinde yüklenici ile uyuşmazlık ise, taraflarca anlaşmazlık tutanağı düzenlenir ve anlaşmazlık idare tarafından on gün içerisinde Bayındırlık Kuruluna intikal ettirilir. Bayındırlık Kurulu tarafından tespit edilen fiyatın iki tarafça kabulü zorunludur. Yüklenici, fiyat uyuşmazlığı hakkındaki Bayındırlık Kurulunun kararını beklemeden idare tarafından tespit edilmiş fiyat üzerinden işe devam etmek zorundadır.

....." denilmektedir.

İlgili hüküm çerçevesinde, Birim fiyatlı işlerde, birim fiyat teklif mektubunda yer alan iş kalemlerinde bir artış olur ise burada yer alan fiyat kullanılacak, şayet birim fiyat teklif mektubunda bulunmayan bir iş kaleminde artış yapılacak ise yeni birim fiyat yapılacaktır. Anahtar teslim işlerde ise esas işin kapsamında var olup olmadığına bakılmaksızın her ilave iş için yeni birim fiyat yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Yeni birim fiyat yapılacak imalatlar ilişkin süreci özetlersek;

Yapılacak imalatlar:

- iş grubu ve/veya iş kalemi¹² bazında sıralanacak
- birim fiyat tarifleri belirlenecek,
- analizler çıkarılacak,
- yüklenici ile anlaşmak suretiyle yeni birim fiyatlar belirlenecek
- son olarak da düzenlenecek yeni birim fiyatlar idarenin onayına sunulacak ve idarece otuz gün içinde onaylanacaktır. Diğer taraftan, yüklenici ile anlaşmazlığa düşülür ise ilgili idarece on gün içinde Bayındırlık Yüksek Fen Kuruluna başvurulacaktır.

6-Mukayesli Maliyet Hesabı

İş artış bedeli, ilave işlere ait miktarlar ile yeni birim fiyatların çarpımı sonucu belirlenmekte ve hak edişe dahil edilmekte olduğu 4'üncü bölümünde bahsedilmiştir. Söz konusu

hesaplama da mukayeseli maliyet hesabı cetvelinde gösterilmektedir.

7-İş Artışlarının HakediŖe Yansıtılması

7.1-Birim Fiyatlı İşler

Birim fiyatlı işler de hakediŖ ödemeleri yapılan imalatın miktarına göre belirlenmektedir. Bu nedenle, ilave işler yapıldıkça metraj hesaplamaları çıkarılacak ve hak ediŖe dahil edilecektir

7.2- Anahtar Teslim İşler

Anahtar teslim işlerde ödemeler ilerleme yüzdelerine bağlı olarak porsantaj üzerinden yapılmaktadır. Dolayısıyla, ilave işler için yapılacak ödeme de porsantaj oranlarına çevrilerek yapılacaktır.

Anahtar teslim işlerde süreç, iş kalemi bazında belirlenen imalatların toplam bedelini ihale bedeline oranlayarak porsantaj oranlarına ulaşıp, belirlenen porsantaj oranını da yapılan işler listesine¹³ eklemek suretiyle hakediŖe dahil edip, işler tamamlandııkça ödeme yapmak, şeklindedir.

Konuyu bir örnekle açıklar isek

a=İhale bedeli

: 1.000.000

b=İlave işin metrajı : 1000 m

c=İlave işin yeni birim fiyatı: 10 TL

Olan bir işte porsantaj oranı: ?

$b*c = 10*1000 = \%1$

a 1.000.000

porsantaj oranı: %1

İlgili durumda belirlenen porsantaj oranı ihale bedeline dahil edilecektir . Söz konusu ekleme ihaleye esas projede yer alan bir iş grubuna üstüne olabileceği gibi ilave işler grubu adı altına da yeni bir iş grubu ilave edilerek de yapılabileceği düşünülmektedir.

1 Aynı hüküm, Yapım İşleri Genel Şartnamesi'nin 21'inci, tip idari şartnamelerin 52'inci maddelerinde de yer almıştır.

2 İş bu husus, Merkezi Yönetim Mahalli Harcama Belgeleri Yönetmeliği'nin "Kamu ihale mevzuatına göre yapılan alımlarda aranacak diğer belgeler" başlıklı 64' üncü maddesinin(d) bendinde de aynen yer almaktadır.

[3](#) 4735 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesi gereğince Birim fiyatlı işlerde %40 kadar yapılacak iş artışlarında Bakanlar Kurulu'ndan onay alınması gerekmektedir.

[4] 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun Tanımlar başlıklı 4'üncü maddesinde İhale Yetkilisi: İdarenin, ihale ve harcama yapma yetki ve sorumluluğuna sahip kişi veya kurulları ile usulüne uygun olarak yetki devri yapılmış görevlileri, olarak tanımlanmıştır

[5](#)4734 sayılı Kamu İhale Kanununun Tanımlar başlıklı 4'üncü maddesinde:

Uygulama projesi : Belli bir yapının onaylanmış kesin projesine göre yapının her türlü ayrıntısının belirtildiği proje, olarak tanımlanmıştır.

[6](#) 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun Tanımlar Başlıklı 4'üncü maddesinde:

Ön proje : Belli bir yapının kesin ihtiyaç programına göre; gerekli arazi ve zemin araştırmaları yapılmadan, bilgilerin halihazır haritalardan alındığı, çevresel etki değerlendirme ve fizibilite raporları dahil elde edilen verilere dayanılarak hazırlanan plân, kesit, görünüş ve profillerin belirtildiği bir veya birkaç çözümü içeren proje,

Kesin proje : Belli bir yapının onaylanmış ön projesine göre; mümkün olan arazi ve zemin araştırmaları yapılmış olan, yapı elemanlarının ölçülendirilip boyutlandırıldığı, inşaat sistem

ve gereçleri ile teknik özelliklerinin belirtildiği proje, olarak tanımlanmıştır.

7 Yapım İşleri Genel Şartnamesinin “Projelerin yükleniciye teslimi” başlıklı 11’inci maddesinde, birim fiyatlı işlerde uygulama projesinin işin devamı sırasında idare veya yüklenici tarafından hazırlanacağı belirtilmiştir.

8YİĞŞ’nin “Sözleşmede bulunmayan işlerin fiyatının tespiti” başlıklı 22’inci maddesinin 4 üncü bendinde: *“Yeni fiyat tespitinde yüklenici ile uyuşmaz ise, taraflarca anlaşmazlık tutanağı düzenlenir ve anlaşmazlık idare tarafından on gün içerisinde Bayındırlık Kuruluna intikal ettirilir. Bayındırlık Kurulu tarafından tespit edilen fiyatın iki tarafça kabulü zorunludur. Yüklenici, fiyat uyuşmazlığı hakkındaki Bayındırlık Kurulunun kararını beklemeden idare tarafından tespit edilmiş fiyat üzerinden işe devam etmek zorundadır.”* hükmü yer almaktadır.

9 YİĞŞ “Geçici Hak Ediş Raporlar” başlıklı 39 ‘uncu maddesinin 1.a bendinde, birim fiyatlı işlerin, sözleşmeye ekli birim fiyat teklif cetvelinde yazılı veya sonradan düzenlenen yeni birim fiyatlar ile metrajlarından hesaplanan iş kalemi miktarlarının çarpımı üzerinden hesaplanan tutardan sözleşmedeki kayıtlara ve ilgili kanunlara göre yapılacak kesintiler de çıktıktan sonra, sözleşmenin ödemeye ilişkin hükümleri çerçevesinde kendisine ödeneceği belirtilmiştir

[10] YİĞŞ “Geçici Hak Ediş Raporlar” başlıklı 39 ‘uncu maddesinin 2’inci bendinde: Anahtar teslimi götürü bedel esasına göre yapılan işlerin bedelleri, ihale dokümanında öngörülen ilerleme yüzdeleri üzerinden sözleşmesinde ve

eklerinde yazılı esaslara göre ödenir,denilmek suretiyle anahtar teslim işlerde ödemelerin ilerleme yüzdeleri (pursantaj) üzerinden yapılacağı belirtilmiştir.

[11] Ancak, bu husus ilave işleri için geçerlidir. İhaleye esas projelerdeki işler için metrajlardan hareketle fazla ödemeye hükmedilmesi (istisnai haller dışında) mümkün değildir. Zira, 4735 sayılı Kanunun 6 ncı maddesinin (a)bendinde götürü bedel sözleşme ; “Yapım işlerinde; uygulama projeleri ve bunlara ilişkin mahal listelerine dayalı olarak, işin tamamı için isteklinin teklif ettiği toplam bedel üzerinden anahtar teslimi götürü bedel sözleşme, ...” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama gereğince, anahtar teslimi götürü bedel teklif istenen yapım işlerinde ihale bedeli işin tümü için oluşmakta olup metraj hesabının bir önemi bulunmamaktadır.

[12](#) Yapım İşleri Genel Şartnamesinin Tanımlar başlıklı 4’üncü maddesinde,

İş grubu: Anahtar teslimi götürü bedel sözleşme ile yapılacak işler ile karma sözleşmelerin anahtar teslim götürü bedel teklif alınan kısımlarında, ara veya kesin ödemelere ilişkin iş kalemlerinin toplamından oluşan ve sözleşme bedelinin belli (ilerleme) yüzdeleri ile gösterilen ödemeye esas birimleri,

İş kalemi: Birim fiyat sözleşme ile yapılacak işler ile karma sözleşmelerin birim fiyat teklif alınan kısımlarında, teknik ve özel yapım şartları belirtilen, birim fiyat tarifleri bulunan ve sözleşmelerinde bedeli gösterilen veya sonradan yeni birim fiyatı yapılan ödemeye esas birimleri, olarak tanımlanmıştır

[13](#) Yapılan işler listesi gerçekleşen işleri tanımının,

miktarının ve tutarının gösterildiği belgedir. Söz konusu belge harcama belgeleri yönetmelikleri uyarınca her hak ediş e eklenmelidir.

Merkezi Yönetim ve Mahalli İdareler Harcama Belgeleri Yönetmeliği:

ek:3-7-a Anahtar teslim götürü bedel işler için yapılan işler listesi

ek:3-7-b Teklif birim fiyat işler için yapılan işler listesi